

راهنمای عملی بازنگری برنامه‌های درسی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی

نویسنده:

دکتر کورش فتحی واجارگاه
استاد دانشگاه شهید بهشتی

انتشارات مهربان

سرشناسه	فتحی واجارگاه، کورش، ۱۳۳۶ -
عنوان و نام پدید آور	راهنمای عملی بازنگری برنامه‌های درسی (در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی)/ نویسنده کورش فتحی واجارگاه
مشخصات نشر	تهران: موسسه کتاب مهربان نشر، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	۱۰۸ص:، جدول.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۵۸۲۳-۹۷-۴ :
یادداشت	کتابنامه: ۱۰۱-۱۰۵.
موضوع	دانشگاه‌ها و مدارس عالی - ایران - برنامه‌های درسی - ارزشیابی
رده بندی کنگره	۱۳۹۲: ۱۳۹۲/ف۹۸LB
رده بندی دیویی	۳۷۸/۱۹۹۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	۳۹۳۳۰

عنوان: راهنمای عملی بازنگری برنامه‌های درسی

در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی

مولف: دکتر کورش فتحی واجارگاه

ناشر: مؤسسه کتاب مهربان نشر

حروفچینی: خانم ریاحی

طراح جلد: آسپه احسانگر

چاپ: اول پاییز ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۸۲۳-۹۷-۴

www.MehrabanShop.com

www.MehrabanPub.com

Email: Mehraban_book@yahoo.com

«کلیه حقوق چاپ و نشر محفوظ و متعلق به ناشر است»

نشانی: تهران، خ انقلاب، ۱۲ فروردین، خ لیای نژاد، پلاک ۱۸۹

تلفن: ۶۶۹۷۳۱۷۵-۶

فکس: ۶۶۴۸۳۱۴۵

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کسی تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش و عرضه کند، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

پیشگفتار	۵
فصل اول: برنامه‌های درسی آموزش عالی؛ تعریف، حدود و ثغور و عناصر تشکیل-دهنده	۹
مقدمه	۹
تعریف برنامه درسی	۱۱
مفهوم‌شناسی برنامه درسی	۱۷
تعریف برنامه درسی آموزش عالی	۲۱
عناصر برنامه درسی آموزش عالی	۲۵
سطوح برنامه‌ریزی درسی در آموزش عالی	۲۹
نتیجه‌گیری	۳۳
فصل دوم: مروری بر داشته‌ها و مطالعات تدوین و بازنگری برنامه‌های درسی	
آموزش عالی	۳۵
مقدمه	۳۵
مروری بر پژوهش‌های مستند شده در خارج از ایران	۳۵
مروری بر پژوهش‌های مستند شده در ایران	۴۶
جمع‌بندی و تحلیل	۵۸
فصل سوم: چارچوب الگوی پیشنهادی برای اصلاح و بازنگری برنامه‌های درسی	۶۱
مقدمه	۶۱
زمینه‌های اصلاح و بازنگری برنامه‌های درسی	۶۳

۶۵	الگوی پیشنهادی برای اصلاح و بازنگری برنامه‌های درسی
۶۵	منطق و ضرورت الگو
۶۶	اصول و مفروضات الگوی اصلاح و بازنگری
۷۱	ساختار الگو
۷۷	مراحل بازنگری برنامه درسی
۸۱	چالش‌ها و مسائل اجرایی الگو
۸۵	فصل چهارم: نمونه‌ای از اجرای عملی الگوی اصلاح و بازنگری برنامه‌های درسی
۸۵	مقدمه
۸۶	بازنگری و اصلاح برنامه درسی دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی
۸۷	سند برنامه درسی بازنگری شده
۱۰۱	منابع
۱۰۱	منابع فارسی
۱۰۵	منابع انگلیسی

پیشگفتار

برنامه درسی، جوهره‌ی هر نظام آموزشی است که تا حد زیادی کارآمدی، کیفیت و اثربخشی آن نظام را تضمین می‌کند. از این رو تعیین ساختار بهینه نظام برنامه‌ریزی درسی و اصلاح و بازنگری آن در گذر زمان از جمله مهم‌ترین دلمشغولی‌های سیاستگذاران نظام‌های آموزشی در کشورهای مختلف جهان بوده است. این مهم در آموزش عالی اهمیتی دوچندان می‌یابد زیرا برنامه درسی در آموزش عالی ابزار علمی و اجتماعی نیرومندی است که ضمن ترسیم چگونگی و حدود انتقال دانش و مهارت‌ها به یک تجربه وسیع علمی برای دانشجویان نیز محسوب می‌شود (وزیری، ۱۳۷۸).

برنامه‌های درسی به عنوان قلب نظام آموزش عالی که در آن آخرین تحولات و دستاوردهای بشری در عرصه‌های گوناگون علمی منعکس و به نیروی فعال آینده منتقل می‌گردد، مستلزم بازنگری و تغییر مداوم (به صورت جزئی و کلی) در دوره‌های مختلف زمانی است تا از این رهگذر، برنامه‌های درسی پاسخگوی نیازهای در حال تحول جامعه و بخش‌های مختلف آن باشد. پدیده کهنگی یا عقیم ماندن برنامه‌های درسی بواسطه عدم بازنگری در آن

باعث کاهش کیفیت آموزش عالی و پاسخگو نبودن آن در قبال بازار کار و نیازهای اشتغال می‌گردد.

مروری بر سیر تحولات نظام برنامه‌ریزی درسی آموزش عالی ایران در سال‌های پیش و پس از انقلاب اسلامی نشان می‌دهد که به دنبال تغییرات اجتماعی، تغییر در برنامه‌های درسی دانشگاه‌ها پدیده‌ای مستمر و در عین حال ضروری بوده است. اما بیش از هر چیز و تقریباً در همه دوران‌ها، موضوع تمرکزگرایی در تدوین عناوین و سرفصل‌های دروس رشته‌های دانشگاهی همواره مورد انتقاد کارشناسان و صاحب‌نظران بوده است. توجه ناکافی به رشد دانش و تحولات جهانی، عدم مشارکت فراگیر دانشگاهیان در فرآیند برنامه‌ریزی درسی و عدم ارتباط محتوای رشته‌ها با نیازهای مخاطبان و جامعه از جمله انتقادهایی بوده است که تمرکزگرایی را بدنبال داشته است (نصر اصفهانی، ۱۳۸۵).

تصمیم وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در کاهش تمرکز و تفویض اختیارات مربوط به برنامه درسی دانشگاه‌ها (آیین‌نامه ۱۰۸۹ وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مورخ ۷۹/۲/۱۰) و اجرای سیاست‌های مندرج در برنامه سوم و چهارم توسعه اقتصادی و اجتماعی ایران فرصت لازم برای نوسازی و بهسازی برنامه‌های درسی دانشگاهی در رشته‌های مختلف علمی را بدنبال داشته است. در این راستا، برنامه‌های درسی در ایران، بویژه پس از انقلاب که منادی دارا بودن مبانی و زمینه‌های لازم برای عرضه نوآوری‌ها و تغییرات در سطح جامعه هستند، بیش از پیش نیازمند بازنگری و اصلاح مداوم با توجه به دانشگاه‌ها و زمینه‌های فرهنگی اند. با توجه به این چگونگی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ضمن تسهیل قانونی و آیین‌نامه‌ای فرآیند اصلاح و بازنگری برنامه‌های درسی و واگذاری آن به دانشگاه‌ها، همه ساله تسهیلات گسترده‌ای را برای آموزش و بهسازی نیروها و اعضای هیئت علمی در قالب برگزاری کارگاه‌ها،

سمینارها و ... فراهم می‌کند. در این میان اگر چه اقدامات قانونی و پشتیبانی فوق‌الذکر می‌تواند بسیار مثمر ثمر باشد، اما دستیابی به الگوی مناسب برای اصلاح و بازنگری برنامه‌های درسی نیز با توجه به در دسترس نبودن آن ضرورتی تمام عیار و اجتناب ناپذیر است.

بر این اساس در کتاب حاضر تلاش شده تا ضمن ارائه تصویری روشن از برنامه‌های درسی در آموزش عالی، مستندات پژوهشی و یا داشته‌های مرتبط با بحث بازنگری برنامه‌های درسی مرور شده و زمینه برای معرفی الگوی پیشنهادی فراهم شود. در ادامه الگوی پیشنهادی معرفی و نحوه اجرای گام به گام آن تشریح شده است. در فصل پایانی اجرای عملی الگو در یک گروه آموزشی آمده است.

امید است این کتاب زمینه‌ای برای بازنگری برنامه‌های درسی آموزش عالی فراهم کرده و بتواند اعضای هیئت علمی، کارشناسان و متخصصان برنامه‌ریزی درسی را در این امر مهم یاری دهد. مانند هر متن علمی این کتاب نیز خالی از ایراد نیست و مایه خوشحالی خواهد بود که خوانندگان و مخاطبان دور و نزدیک مؤلف را از انتقادات و پیشنهادات^۱ سازنده خود آگاه کنند. در پایان لازم می‌دانم از جناب آقای غلامرضا یادگارزاده بابت زحماتی که در اجرای الگو و تدوین مستندات کشیده‌اند و نیز انتشارات مهربان بابت چاپ کتاب حاضر تشکر و قدردانی نمایم.

دکتر کورش فتحی واجارگاه
استاد دانشگاه شهید بهشتی

۱- علاقه‌مندان می‌توانند نظرات و پیشنهادات خود را به نشانی الکترونیکی kouroshfathi@hotmail.com ارسال نمایند.